

Powstanie Wielkopolskie

<https://pw.ipn.gov.pl/pwi/form/r357982958,BROCHWICZ-DONIMIRSKI-AUGUST.html>
2020-11-30, 08:14

BROCHWICZ- DONIMIRSKI AUGUST

Osoba

BROCHWICZ-DONIMIRSKI AUGUST

Urodzony

1873

Zmarł

1952

Opis

komendant polskiej policji plebiscytowej na Powiślu w 1920 r., pierwszy dowódca 18. Pułku Ułanów Pomorskich, dyrektor Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie Gdańskim, płk WP. Ur. się 4 sierpnia 1873 r. w Czerninie (gmina Sztum) w rodzinie szlacheckiej Henryka (1844-1918) i Bogumiły z d. Donimirskiej (1846-55).

Ojciec Augusta, Henryk, pochodził z Zajezierza (woj. kujawsko - pomorskie, gmina Gniewkowo), które przejął w 1873 r. od dzierżawiącego te dobra swojego szwagra Juliusza Czarlińskiego. Majątek w Zajezierzu słynął z hodowli bydła rasy holenderskiej, koni wierzchowych oraz owiec. Jego ojciec należał do tajnej organizacji filomackiej w Chełmnie, brał udział w powstaniu styczniowym, w latach 1883-98 pełnił funkcję posła do parlamentu Rzeszy z ramienia ludności polskiej z okręgu sztumsko-

kwidzyńskiego. Był także radcą Ziemstwa Kredytowego w Kwidzynie. W 1895 r. Henryk dla gałęzi zajezierskiej otrzymał od władz prawo posługiwania się przydomkiem „Brochwicz”.

August pierwsze nauki pobierał w rodzinnym domu w Zajezierzu. Następnie do progimnazjum uczęszczał w Sztumie, a później w gimnazjum w Chojnicach (1884-94), gdzie zdał maturę. Studiował w Berlinie rolnictwo, prawo i ekonomię. Absolwent szkoły wojskowej: służył zawodowo w wojsku niemieckim w konnicy.

W 1912 r. jako pruski kawalerzysta przejął po ojcu zajezierski majątek i z upodobaniem zajął się hodowlą koni wierzchowych, które były jego wielką pasją. Odnosił liczne sukcesy w zawodach hippicznych. W 1913 r. na zjeździe kółek rolniczych w Tucholi wygłosił referat o racjonalnym chowie koni. Podczas I wojny światowej August Brochwicz-Donimirski w stopniu majora służył w kawalerii niemieckiej. Wiosną 1919 r., w porozumieniu z Podkomisariatem Naczelnej Rady Ludowej w Gdańsku, z grupą zwerbowanych przez siebie ochotników przedarł się przez linię demarkacyjną i dotarł na tereny wyzwolone przez powstańców wielkopolskich.

W kwietniu 1919 r. na podstawie rozkazu generała Józefa Dowbora-Muśnickiego rozpoczęto formowanie pułku kawalerii. 24 lipca 1919 r. rozkazem nr 205 Dowództwa Głównego Wojska Polskiego w Poznaniu został utworzony 4. Pułk Ułanów Wielkopolskich, przemianowany na 4. Pułk Ułanów Nadwiślańskich, którego został dowódcą pułku. Dowództwo Główne w Poznaniu nadało mu rangę ppłk.. Pułk miał zabezpieczać obejmowanie przez Polaków Pomorza Gdańskiego przyznanego Polsce w traktacie wersalskim. 1 sierpnia 1919 r. w związku z włączeniem Wojsk Wielkopolskich do Wojska Polskiego przemianowano pułk, tym razem na 18 Pułk Ułanów Pomorskich. Nazwa ta oficjalnie zatwierdzona została w lutym 1920 r. W połowie stycznia 1920 r. pułk zakwaterował w Toruniu, a w lutym przegrupował się do Grudziądza. Do kwietnia 1920 r. zorganizowano jeden dywizjon w składzie dwóch szwadronów. Po uzyskaniu pełnej gotowości bojowej, dywizjon

29 maja 1920 r. wyruszył na front polsko-bolszewicki. Natomiast jego dowódca w maju 1920 r. został skierowany przez władze polskie w swoje rodzinne strony w charakterze komendanta polskiej policji plebiscytowej. Organizował m.in. kółka samokształceniowe z naciskiem na naukę języka polskiego, a także kółka rolnicze. Po przegranej przez Polskę plebiscycie (11 lipca 1920 r) z obawy przed aresztowaniem ze strony Niemców opuścił

Powiśle. Zamieszkał w Grudziądzu. Mianowany Okręgowym Inspektorem Armii Ochotniczej, a potem zastępcą dowódcy Okręgu Generalnego „Pomorze”.

W lutym 1921 r., w stopniu pułkownika Wojska Polskiego, brał udział w pracach Międzynarodowej Komisji Granicznej. Rozkazem szefa Okręgu Generalnego Pomorza, generała porucznika Zielińskiego, 9 września 1921 r. przeniesiony został do rezerwy i mianowany dyrektorem Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie Gdańskim. W piśmie do Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej napisał: „Jeżeli Ministerstwo [...] uważa, że się na to stanowisko nadaję i więcej tam mógłbym przynieść korzyści Ojczyźnie, to proszę o zwolnienie z czynnej służby wojskowej z zaliczeniem do rezerwy [...] z prawem noszenia munduru 18. Pułku Ułanów Pomorskich, który formowałem”. Kierował Stadem Ogierów do 1934 r., kiedy to przeszedł na emeryturę. Zamieszkał w Sędzicach w powiecie lubawskim, gdzie brał aktywny udział w działalności społecznej, gospodarczej i oświatowej, m.in. był członkiem Polskiego Związku Zachodniego, Związku Oficerów Rezerwy, Towarzystwa Hodowców Konia Wierzchowego, Towarzystwa Zachęty do Hodowli Koni. Jako członek nadzwyczajny Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu, pełnił funkcję członka podkomisji ds. hodowli koni ciepłokrwistych.

Dopiero w 1938 r. przy pomocy władz polskich przeprowadził wymianę Zajezerza na majątek Niemca Waltera Hubschmanna- znajdujący się tuż koło Nowego n. Wisłą. Obejmował on wraz z dworem i szeregiem budynków gospodarczo- inwentarskich 377 ha, w tym 336 ha ziemi ornej, 34 ha łąk i pastwisk, 3 ha jezior i stawów, 1 ha lasu oraz 3 ha nieużytków. Podczas okupacji niemieckiej ukrywał się na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Po zakończeniu II wojny światowej nie mógł wrócić do swych dawnych majątków, które zostały znacjonalizowane. Schorowany zamieszkał u siostrzeńca Tadeusza Czermińskiego w Lęborku, gdzie zmarł 10 marca 1952 r. W dniu 30 lipca 2012 r. został powtórnie pochowany: w rodzinnym grobie w Zajezerzu. Rodziny nie założył.

Bibliografia

Z. Kościański, Brochwicz-Donimirski August (1873-1952), (w:) Powstańcy wielkopolscy. Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918-1919, t. XV, red. B. Polak, Poznań 2018, (w druku).

Autor wpisu

Zdzisław Kościański